लागत तथा व्यवस्थापन लेखाविधि

COST & MANAGEMENT ACCOUNTING

बी.बी.एस. द्वितीय वर्ष

डा. तारा प्रसाद उपाध्याय
प्राध्यापक
लुम्बिनी वाणिज्य क्याम्पस, बुटवल

कपिल देव सुवेदी
सह-प्राध्यापक
सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस, चितवन

बलराम थापा
क्याम्पस प्रमुख
पब्लिक युथ क्याम्पस, काठमाडौं

गणेश कुमार दुलाल
क्याम्पस प्रमुख
विश्व आर्दश बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी

गोविन्द राज जोशी
निर्देशक, एम.बी.एस / एम.बी.एम
कैलाली बहुमुखी क्याम्पस, कैलाली

राधा बालिका
सह-प्राध्यापक
शहिद स्मृति बहुमुखी क्याम्पस, टाँडी

ललितमान श्रेष्ठ
कोअर्डिनेटर, बी.बी.ए - एफ.ए. प्रोग्राम
लुम्बिनी वाणिज्य क्याम्पस, त्रि.वि., बुटवल

BUDDHA

PUBLICATIONS

लागत तथा व्यवस्थापन लेखाविधि
COST & MANAGEMENT ACCOUNTING

संस्करण : २०७८

© लेखकमा

प्रकाशक : **बुद्ध पब्लिकेसन्स प्रा.लि.**
अनामनगर (बुद्ध कम्प्लेक्स)
काठमाडौं - २९, नेपाल
फोन: ००९७७-१-५७०५१६५, ५७०५२१०, ५७०५१७७
इमेल: buddha@wlink.com.np
www.buddhapublication.com

मूल्य: **रु.७७५/–**

ISBN: 978-9937-30-403-0

मुद्रण: काठमाडौं, नेपाल

भूमिका

लागत तथा व्यवस्थापन लेखाविधि त्रिभुवन विश्वविद्यालयले प्रस्ताव गरेको एक विषय हो । यो विषय बि.बि.एस को पाठ्यक्रम अनुसार तयार पारिएको पुस्तक हो, जसले विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न कम्पनीहरूमा लागत लेखाविधि तथा व्यवस्थापन लेखाविधि राख्न सक्षम बनाउँदछ । यो पुस्तक विद्यार्थीहरूले आधारभूत पुस्तकको रूपमा प्रयोग गर्न सक्छन् किनकी यो पुस्तकमा त्रि.वि.ले दिएको पाठ्यक्रमलाई पूर्ण रूपमा समेट्दै विषयवस्तुलाई विस्तृत तथा सहज ढङ्गले प्रस्तुत गर्न खोजिएको छ ।

एक्लो व्यक्तिको ज्ञान पूर्ण हुँदैन भन्ने मान्यतालाई मध्यनजर गर्दै यो पुस्तक धेरै जना लेखकहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा तयार गरिएको हो । यो पुस्तक लेखाशास्त्रका विज्ञ व्यक्तिहरूको ज्ञान तथा अनुभवहरूको समिश्रणमा तयार भएकोले यस पुस्तकले तत्कालीन समयको शिक्षक, विद्यार्थी तथा विश्व विद्यालयको आवश्यकतालाई परिपूति गर्न खोजको छ । यस पुस्तकले विषयवस्तुलाई गहन रूपमा प्रस्तुत गरेको छ । बजारमा हालसम्म उपलब्ध लागत तथा व्यवस्थापन लेखाविधिका पुस्तकहरूले समेट्न नसकेको सान्दर्भिक मुद्दा (Case in Point), पुर्व तयारी क्रियाकलाप (Warm Up Activities), महत्त्वपूर्ण सम्झनुपर्ने बुँदाहरू तथा अवधारणागत प्रश्नहरूलाई यस पुस्तकमा समेट्ने प्रयास गरिएको छ । लेखाविधिका पुस्तकहरू असजिलो छ भन्ने व्यवस्थापनका विद्यार्थीहरूको गुनासोलाई यस पुस्तक मार्फत न्यूनीकरण गर्ने प्रयास गरिएको छ । साथै यस पुस्तकले शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूलाई छोटो समयमा विषयवस्तुको बारेमा सिक्न र सिकाउन मद्दत गर्नुको साथै परीक्षामा सैद्धान्तिक तथा गणितीय प्रश्नहरूको समाधान गर्न सक्षम बनाउँछ ।

यस पुस्तकमा समावेश गरिएका मुख्य शिक्षण सामाग्रीहरू यस प्रकार छन्:

१. **सान्दर्भिक मुद्दा (Case in Point):** हरेक अध्यायको सुरुमा विद्यार्थीहरूलाई विषयवस्तुको बारेमा पूर्ण जानकारी गराउनको निमित्त सन्दर्भ सामाग्री राखिएका छन् । यो विद्यार्थीहरूलाई विषयवस्तुसँग सम्बन्धित वास्तविक घटनामा आधारित सामाग्रीको नमूना हो । यसले उक्त अध्यायमा अध्ययन गरिने सम्पूर्ण विषयवस्तुहरूलाई सारांशकृत रूपमा प्रस्तुत गर्न खोजिएको छ । सान्दर्भिक मुद्दाले विद्यार्थीहरूलाई आफूले सिकेको र जानेको कुराहरूलाई वास्तविक जीवनमा कसरी उपयोग गर्न सकिदो रहेछ भन्ने कुराको जानकारी गराउँदछ ।

२. **पुर्व तयारी क्रियाकलाम (Warm Up Activities):** हरेक अध्यायको सुरुमा विद्यार्थीहरूलाई विषयवस्तुको बारेमा पूर्ण जानकारी गराउनको निमित्त तथा विषयवस्तु सँग सम्बन्धित उदाहरणहरुलाई प्रस्तुत गरी उक्त विषयको सम्बन्धमा विद्यार्थीहरुमा भएको पुर्व जानकारीको बारेमा थाहा पाउनको निमित्त सन्दर्भ सामाग्री राखिएका छन् । यसले उक्त अध्यायमा अध्ययन गरिने सम्पूर्ण विषयवस्तुहरूको विद्यार्थीहरुको भएको पुर्व जानकारी पत्ता लगाई पठनपाठनलाई सहज बनाउन सहयोग पुऱ्याउन विश्वास राखिएको छ ।

३. **सैद्धान्तिक प्रश्नहरू (Theoretical Questions):** प्रत्येक अध्यायको अन्तमा साना-साना तर जटिल प्रश्नहरू दिइएको छ । यी प्रश्नहरूको माध्यमद्वारा पाठकहरूमा सम्बन्धित अध्यायसम्बन्धी सैद्धान्तिक ज्ञान हासिल गर्नको लागि सहयोग पुग्नेछ । यस्ता सैद्धान्तिक प्रश्नहरू त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा लिइने अन्तिम परीक्षाका लागि समेत उपयोगी हुनेछन् ।

४. **छोटो प्रश्नहरू (Brief Questions):** यो भागमा राखिएको प्रश्नहरूले विद्यार्थीहरूलाई सम्बन्धित अध्यायको अवधारणालाई प्रष्ट पार्ने छ । उक्त प्रश्नहरू अध्यापकहरूले अवधारणाहरू सिकाउँदै गर्दा

प्रस्तुत गर्न र विद्यार्थीहरूलाई अध्यास गराउन सक्नेछ । छोटा प्रश्नहरू समाधान गर्न सक्ने भएपछि विद्यार्थीहरूले विवेचनात्मक तथा विश्लेषणात्मक प्रश्नहरूको समाधान पनि सहजै गर्न सक्नेछन् । साथसाथै उक्त प्रश्नहरू त्रिभुवन विश्वविद्यालयले लिने अन्तिम परीक्षामा सोधिने प्रश्नहरूको जवाफ दिन उपयोगी हुनेछन् ।

५. **विवरणात्मक प्रश्नहरू (Descriptive Questions):** विवेचनात्मक प्रश्न अन्तर्गत सम्पूर्ण सूचनाहरू समावेश गरिएका प्रश्नहरू राखिएको छ । जसले विद्यार्थीहरूलाई विश्लेषणात्मक प्रश्नहरू बुझ्न तथा समाधान गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ । यी प्रश्नहरू त्रिभुवन विश्वविद्यालयले लिने अन्तिम परीक्षाको दृष्टिकोणले पनि महत्त्वपूर्ण छन् । किनकी नयाँ पाठ्यक्रम अनुसार यी प्रश्नहरूको अङ्कभार अन्य प्रश्नहरूभन्दा बढी रहेको छ ।

६. **विश्लेषणात्मक प्रश्नहरू (Brief Questions):** यसले विद्यार्थीहरूलाई समस्याहरूको समाधानका साथसाथै उक्त परिणामको विश्लेषण गरी योजना बनाउन पनि सिकाउँछ । यी प्रश्नहरूले विद्यार्थीहरूलाई वास्तविक संघसंस्थाहरूले वित्तीय विश्लेषण तथा योजनाहरू कसरी बनाउनुपर्छ भन्ने कुराहरूको जानकारी गराउँछ । यी प्रश्नहरू त्रिभुवन विश्वविद्यालयले लिने अन्तिम परीक्षाको दृष्टिकोणले पनि महत्त्वपूर्ण छन ।

लेखकहरूको अनुभव तथा अनवरत परिश्रमका साथसाथै यस पुस्तकमा अन्य पुस्तकहरूको सहयोग पनि लिइएको छ । यस पुस्तकमा भएका गल्ती, कमी-कमजोरी र थप गर्नुपर्ने सन्दर्भको विषयहरूको सन्दर्भमा विद्वान पाठकवर्ग, शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त सुझाब, सल्लाको स्वागत गर्दै आगामी संस्करणमा परिमार्जन गर्दै लैजाने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछौं ।

यस पुस्तकको तयारी तथा प्रकाशनको क्रममा सहयोग पुऱ्याउनुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरूमा हामी आभार प्रकट गर्न चाहन्छौं । हामीलाई यस क्रममा सहयोग गर्नुहुने बुबा-आमा, श्रीमती तथा छोराछोरी लगायत अन्य साथीभाइहरूलाई सहृदयी आभार प्रकट गर्न चाहन्छौं ।

यस पुस्तकको प्रकाशन गर्न तथा प्रकाशनका सबै प्रक्रियामा आफ्नो अमूल्य सुझाव, सल्लाह र सहयोग प्रदान गरी यो स्वरूपमा पुस्तक प्रकाशन गरिदिनुभएकोमा बुद्ध एकेडेमिक इन्टरप्राइजेजका प्रबन्ध निर्देशक नवराज बज्गाईँलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौं साथै छोटो समयमा पनि अथाह मेहनत र परिश्रम गरी पुस्तकलाई यो अवस्थामा सार्वजनिक गर्न मद्दत गर्नुहुने दिपेन्द्र श्रेष्ठलाई विशेष धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छौं ।

लेखकहरू

SYLLABUS

Cost and Management Accounting

Lecture hours: 150

COURSE CONTENTS

Unit 1: Conceptual Foundation **15 LHs**

Cost accounting and cost accountancy; Meaning, objectives, importance, scope, advantages and limitations of cost and management accounting; Limitations of financial accounting; Similarities and dissimilarities in financial, cost and management accounting

Concept, importance and classification of cost: basic concept of cost, expense, loss cost center, profit center and cost unit, cost classification: based on function, identification, behavior, controllability, decision making, time of recording, monetary expression, planning and control, period and product cost;

Cost segregation and estimation: concept and methods of cost segregation: i) Two point method ii) Least square method and iii) Estimation of cost

Unit 2: Accounting for Materials **12 LHs**

Materials/Inventory: Concept, reasons and objectives for holding material/inventory. Inventory control: Meaning, importance and techniques; Economic order quantity: concept, techniques, formula, graphic and trial & error approaches-considering discount under certainty condition; Re-order, maximum, minimum, average stock levels, danger level and safety stock; Concept and techniques of perpetual inventory system; Stock control through ABC analysis and just in time inventory: concept, advantages and limitations; Material productivity and Inventory or material turnover.

Unit 3: Accounting for Labour Cost **15 LHs**

Labour Cost: Concept and need for control of labour cost; Remuneration without premium plan: Features of good remuneration system, time and piece wage system; Remuneration with premium Plan: Features of premium plan, premium bonus scheme-Halsey and Rowan Plan, Taylor's Differential Piece Rate, Gant's Task and Bonus Plan, Group Bonus Scheme: Priestman's and Scalon's Plan

Labour Turnover: Concept, causes and effects, cost of labour turnover: preventive and replacement cost and calculations, labour turnover ratios.

Unit 4: Accounting for Overhead Cost **8 LHs**

Overhead Cost: Meaning, features, importance and classification; Allocation, apportionment and absorption of overhead: meaning and importance; Apportionment and absorption of overhead cost based on volume, direct labour hours and machine hours; Concept, importance, features, elements of Activity Based Costing, ABC vs Traditional Costing, procedures of absorption of overhead cost under ABC technique.

Unit 5: Costing in Different Situations **42 LHS**

Service Costing: Concept, features and scope of service costing; Preparation of cost sheet for transport service for passenger, hospital, hotel and restaurant services, limitations of service costing.

Job Order Costing: Concept and features; measuring direct material, direct labour and manufacturing overhead cost; Accounting for job order: Preparation of job order cost sheet showing non-manufacturing costs & determination of cost of goods manufactured, cost of goods sold and unit cost.

Batch Costing: Concept and features; Determination of Economic Batch Quantity (EBQ).

Contract Costing: Concept and features; Similarities and dissimilarities in job and contract costing; Contract costing procedures: preparation of contract account in the case of incomplete, near to completion and complete contract, work certified and work uncertified, contractee's account, work in progress account and balance sheet; Cost plus contract; Escalation and de-escalation clauses.

Process Costing: Concept, features and application; comparison of job costing and process costing; preparation of process accounts with/without beginning and ending work-in-progress inventory, partial and total transfer of output to next process, accounting for process loss/gain: normal and abnormal loss, abnormal effective/gain and computation of unit costs, and treatment of spoilage, wastage, scrap and defective unit; accounting for inter process profit, reserve for unrealized profit.

Joint Product and By Product Costing: Concept, features and objectives of joint and by-product, difference between joint product, main product and by-product; Apportionment of joint costs under unit of output and revenue basis; Accounting for joint and by-products.

Unit 6: Accounting for Profit Planning **20 LHs**

Absorption Costing: Concept, features, importance and preparation of income statement under absorption costing, treatment of normal capacity and fixed manufacturing overhead rate, treatment of opening and closing stock, over and under absorption of fixed manufacturing overhead and adjustment and limitations of absorption costing.

Variable Costing: Concept, features, use and importance preparation of income statement under variable costing, treatment of manufacturing overheads, treatment of opening and closing stock limitations and treatment of other expenses; limitations of variable costing.

Reconciliation of profit or loss between absorption and variable costing techniques showing the causes of differences.

Cost Volume Profit Analysis: Meaning, importance; assumptions and limitations of CVP analysis; Contribution margin and ratio, profit volume ratio; Break even analysis using contribution margin, algebraic and graphic approaches; Break-even-analysis: under various situations situations: changes on selling price, fixed cost, variable cost, under step fixed cost, multi-products situations, margin of safety and determination of selling price to realize desired profit ; Advantages and limitations of break even analysis.

Unit 7: Cost Accounting for Planning and Control **30 LHs**

Standard Costing: Concept of standard cost and standard costing, features, application, advantages and limitations; Difference between standard and budget.

Variance Analysis; Material variances: Concept and calculation of cost, price, usage, mix and yield variances; Labour variances: Concept and calculation of cost, efficiency, rate, mix, idle time and yield variances.

Overhead Cost Variance: Concept and calculation of capacity, efficiency and spending variances.

Budget: concept, features and importance of budget; budget and budgetary control; Types of budget: sales budget, production budget, material budget & merchandize purchase budget, labour budget, manufacturing overhead budget, cost of goods manufactured budget, selling/distribution & administrative expenses budget and cost of goods sold budget.

Fixed and Flexible Budgeting: Concept and importance of fixed and flexible budgets; Difference between fixed and flexible budgets; Flexible budgeting for overhead cost control on activity levels and budget allowance for actual level attained.

Unit 8: Cost Reduction **8 LHs**

Cost Reduction and Cost Control: Cost reduction-pre-requisites, techniques, steps, responsibility and limitations; Value engineering (analysis): Concept, advantages, tools and techniques for cost reduction; Value analysis: Concept, objectives, importance, advantages and techniques of value analysis.

विषयसूची

अध्याय १ **अवधारणागत आधार**

CONCEPTUAL FOUNDATION

लेखा विधिको अर्थ
Meaning of Accounting २
लेखा सूचनाको आवश्यकता
Need for Accounting Information ३
लेखाविधिका क्षेत्रहरू
Areas of Accounting ३
वित्तीय लेखाविधिको अर्थ
Meaning of Financial Accounting ४
वित्तीय लेखाविधिको उद्देश्यहरू
Objectives of Financial Accounting ४
लागत लेखाविधिको अर्थ तथा परिभाषा
Meaning and Defination of Cost Accounting ६
लागत लेखाविधिका उद्देश्यहरू
Objectives of Cost Accounting ७
व्यवस्थापन लेखाविधिको अर्थ
Meaning of Management Accounting ८
व्यवस्थापन लेखाविधिका उद्देश्यहरू
Objectives of Management Accounting ९
लागत लेखा र व्यवस्थापन लेखाविधिको भिन्नता
Differences between Cost Accounting and Management Accounting ११
लागतको अवधारणा
Concept of Cost ११
लागतको वर्गीकरण
Cost Classification १२
लागत पृथकीकरण तथा लागत अनुमान
Cost Segregation and Cost Estimation १६
❑ *List of Formula* २८
❑ *Theoretical Questions* २८
❑ *Practical Exercises* २९

अध्याय २ **सामाग्री लेखाविधि**

ACCOUNTING FOR MATERIALS

सामाग्रीको अवधारणा
Concept of Material/Inventory ३४

सामग्री नियन्त्रण
Inventory Control ३५
मितव्ययी आदेश परिमाण
Economic Order Quantity ३८
मौज्दात परिमाण
Stock Levels ५०
सामग्री नियन्त्रण प्रणालीहरु
Inventory Control Systems ६१
❑ *List of Formula* ६६
❑ *Theoretical Questions* ६७
❑ *Practical Exercises* ६७

अध्याय ३ **श्रम लागतको लेखाविधि**
ACCOUNTING FOR LABOUR COST

श्रम र श्रम लागतको अर्थ
Meaning of Labour and Labour Cost ७४
ज्याला वा श्रम लागतका प्रकारहरु
Types of Wages or Labour Cost ७५
श्रमलागत नियन्त्रणको अर्थ
Meaning of Labour Cost Control ७५
श्रम लागत नियन्त्रणको आवश्यकता
Need for Labour Cost Control ७६
ज्याला प्रणाली
Wage System ७६
ज्याला भुक्तानी
Wage Payment ७८
पारिश्रमिक भुक्तानी व्यवस्था
System of Wages Payment ७९
काममा आधारित पारिश्रमिक प्रणाली
Piece Wage or Piece Rate System ८१
प्रेरणात्मक पारिश्रमिक व्यवस्था
Incentive Wage Systems and Bonus Plans ८३
सामुहिक लाभांश
Group Bonus Systems ९६
कार्यहिन समय
Idle Time १००
श्रम परिवर्तन
Labour Turnover १०२
श्रम परिवर्तनको लागत
Cost of Labour Turnover १०५
श्रम परिवर्तनबाट पर्ने असर
Effects of Labour Turnover १०८

❑ *List of Formula* ११६
❑ *Theoretical Questions* ११७
❑ *Practical Exercises* ११८

अध्याय ४ **अप्रत्यक्ष लागत लेखाविधि**
ACCOUNTING FOR OVERHEAD COST

अप्रत्यक्ष लागतको अर्थ
Meaning of Overheads १२५
अप्रत्यक्ष लागतहरुको विभाजन
Classification of Overheads १२६
अप्रत्यक्ष खर्चहरुको बाँडफाँड
Overhead Allocation १२९
अप्रत्यक्ष खर्चहरुको संविभाजन
Overhead Apportionment १२९
अप्रत्यक्ष खर्च समावेश
Absorption of Overhead १३६
❑ *Theoretical Questions* १४७
❑ *Practical Exercises* १४७

अध्याय ५ **कार्य आधारित लागत लेखा**
ACTIVITY BASED COSTING

कार्य-आधारित लागत लेखाको अर्थ
Meaning of Activity-Based Costing १५६
परम्परागत लागत प्रणालीका सीमाहरु
Limitation of Traditional Costing System १५६
कार्यगत लागत प्रणालीका प्रक्रियाहरु
Procedures of Activity-Based Costing System १५७
कार्य आधारित लागत निर्धारणका फाइदाहरु
Advantages of Activity-Based Costing १६३
कार्य आधारित लागत प्रणालीका सीमाहरु
Limitations of Activity Based Accounting १६३
❑ *Theoretical Questions* १७५
❑ *Practical Exercises* १७५

अध्याय ६ **सेवा लागत विधि**
SERVICE COSTING

सेवा लागत विधिको अर्थ
Meaning of Service Costing १८४

सेवा लागतको विशेषताहरू
Features of Service Costing १८५
सेवाको प्रकार तथा सेवा लागतको क्षेत्र
Types of Services/Scope of Service costing १८५
सेवाको लागतका सीमाहरू
Limitations of Service Costing १८६
विभिन्न प्रकारका सेवा लागत विधि
Service Costing for Different Types Services १८६
होटल तथा रेष्टुरेन्ट लागत लेखा
Hotel and Restaurant Costing १९७
चमेना गृह लागतको विधि
Canteen Costing २००
अस्पताल वा नर्सिङ होम लागत विधि
Hospital Costing २०२
❑ *Theoretical Questions* २०७
❑ *Practical Exercises* २०७

अध्याय ७

कार्य आदेश लागत विधि
JOB ORDER COSTING

कार्य आदेश लागत विधिको अर्थ
Meaning of Job Order Costing २१८
कार्य आदेश लागतका विशेषताहरू
Dissimilarities between Job and Contract Costing २१८
कार्य आदेश र ठेक्का आदेश लेखाबीच भिन्नता
Dissimilarities between Job and Contract Costing २१९
कार्य आदेश लेखाको उद्देश्यहरू
Objectives of Job Order Costing २१९
कार्य आदेश लागत प्रणालीका फाइदा
Advantages of Job Order Cost Accounting २१९
कार्य आदेश लागतका बेफाइदाहरू
Disadvantages of Job Order Cost Accounting २२०
कार्य आदेश लागत प्रक्रिया
Procedures of Job Order Costing २२०
वस्तु उत्पादन तथा बिक्री लागत
Cost of Goods Manufactured and Cost of Goods Sold २२६
सेवा प्रदान गर्ने कम्पनीहरूमा कार्य आदेश लागत विधि
Job Order Costing in Service Companies २२८
❑ *Theoretical Questions* २२९
❑ *Practical Exercises* २२९

अध्याय ८ ठेक्का लागत
CONTRACT COSTING

अवधारणा
Concept २३५
ठेक्काका प्रकारहरु
Types of Contract २३५
ठेक्का लागतको विशेषताहरु
Features of Contract Costing २३६
ठेक्का लागतका तत्वहरु
Elements of Contract Costing २३६
कार्य आदेश तथा ठेक्का लागतबीचका समानताहरु
Similarities in between Contract Costing and Job Order Costing २३७
कार्य आदेश लागत र ठेक्का लागतबीचका भिन्नताहरु
Difference in between Contract Costing and Job Order Costing २३७
ठेक्का लागतविधिका प्रक्रियाहरु
Contract Costing Procedures २३८
नाफा स्थान्तरण गर्ने विधिहरु
Method of Transfering Profit २४१
कार्य प्रगतिको लेखा
Treatment of Work in Progress २४३
ठेक्कादाता खाता
Contractee's Account २४३
❑ *List of* Formula २५३
❑ *Theoretical Questions* २५३
❑ *Practical Exercises* २५३

अध्याय ९ प्रक्रियागत लागत लेखाविधि
PROCESS COSTING

प्रक्रियागत लागतको अर्थ
Meaning of Process Costing २६२
प्रक्रियागत खाताहरूको तयारी
Preparation of Process Accounts २६३
कार्य आदेश लागत र विधि र प्रक्रियागत लागत विधिमा तुलना
Comparison between Job order costing and process costing २६३
प्रक्रियागत लागतका विशेषताहरू
Characteristics of Process Costing २६४
प्रक्रिया लागतमा लागत निर्धारण गर्ने विधि
Costing Procedures under Process Costing २६४
प्रक्रियागत लेखा विधिमा गर्नुपर्ने पक्षहरू
Aspects requiring incorporation in process account २६५

क्षति, सामान्य नोक्सानी, त्रुटीपूर्ण र नाश
Wastage, Scrap, Defectives and Spoilage २८०
अन्तर प्रक्रिया नाफा
Inter process profit २८६
❑ *Theoretical Questions* २९७
❑ *Practical Exercises* २९७

अध्याय १० संयुक्त तथा उप-उत्पादन
JOINT PRODUCT AND BY-PRODUCT

संयुक्त उत्पादनको अर्थ
Meaning of Joint Products ३०९
संयुक्त उत्पादनका विशेषताहरू
Features of Joint Products ३१०
संयुक्त लागतका उद्देश्यहरू
Objectives of Joint Cost Analysis ३१०
संयुक्त उत्पादन लागतको संयुक्त उत्पादनमा विभाजन
Methods of Apportioning Joint Costs to Joint Products ३११
उप-उत्पादनको परिचय
Meaning of By-Product ३१७
उप-उत्पादनको लागत विधि
Accounting of By-Product ३१७
❑ *Theoretical Questions* ३२३
❑ *Practical Questions* ३२३

अध्याय ११ पूर्ण लागत तथा परिवर्तनीय लेखाविधि
ABSORPTION AND VARIABLE COSTING

परिचय
Introduction ३२९
वस्तु लागत तथा आवधिक लागतको अवधारणा
Concept of Product and Period Cost ३२९
पूर्णलागत लेखाविधिको अवधारणा
Concept of Absorption Costing ३३०
पूर्णलागत लेखाविधिका महत्व तथा फाइदाहरु
Importance/Advantages of Absorption Costing ३३१
पूर्णलागत लेखाविधिको सीमा
Limitations of Absorption Costing ३३१
पूर्ण लागत लेखाविधि अनुसार अन्य विवरणको नमुना
Income Statement Under Absorption Costing ३३२
सामान्य क्षमता
Normal Capacity ३३४

स्थिर उत्पादन लागतको प्रतिइकाई दरको निर्धारण
Determination of Fixed Overhead Role ३३४
सुरु र अन्तिम मौज्दातको समायोजन
Treatment of Opening and Closing Inventory ३३७
परिवर्तनीय लागत लेखाको अवधारणा
Concept of Variable Costing ३३८
परिवर्तनीय लागत लेखाको महत्व तथा फाइदाहरु
Importance/Advantages of Variable Costing ३३८
परिवर्तनीय लागत लेखाको सीमाहरु
Limitations of Variable Costing ३३९
परिवर्तनीय लागत लेखा अनुसार आयविवरणको नमुना
Income Statement of Variable Costing ३४०
पुर्णलागत लेखा र परिवर्तनीय लागत लेखा बीच भिन्नता
Difference between variable Costing and Apportion Costing ३४१
तयारी वस्तुको मौज्दातको मुल्याङ्कन
Valuation of Finished Good Inventory ३४२
मुनाफामा आएको भिन्नताको हिसाव मिलान
Reconciling the Differences in Net Operating Income ३४२
परिवर्तनीय उत्पादन लागतमा विचलन
Variances in Variable Manufacturing Costs ३४४
कुन लागत विधीले बढी नाफा देखाउँछ?
Which Costing Method Shows Higher Profit ? ३४७
- *List of Formulas* ३७६
- *Theoretical Questions* ३७६
- *Practical Questions* ३७६

अध्याय १२ लागत परिमाण मुनाफा विश्लेषण
COST VOLUME PROFIT ANALYSIS

अर्थ तथा अवधारणा
Meaning and Concept ३८६
लागत-परिमाण सम्बन्ध
Cost- Volume Relationship ३८७
लागत-परिमाण-मुनाफाका मान्यताहरु
Assumptions of Cost- Volume-Profit Analysis ३८८
लागत-परिमाण-विश्लेषणको महत्व/फाइदाहरु
Importance/ Advantages of Cost-Volume- Profit Analysis ३८८
लागत–परिमाण–मुनाफा विश्लेषणको सीमाहरु
Limitations of Cost-Volume-Profit Analysis ३८९
सीमान्त अंश विश्लेषण
Contribution Margin Analysis ३९०
सीमान्त अंश अनुपात
Contribution Margin Ratio ३९१

लागत–परिमाण अनुपात
Cost -Volume Ratio ३९२
लागत–परिमाण–नाफा विश्लेषणका तरिकाहरु
Approaches to Cost-Volume- Profit Analysis ३९३
समविन्दु विश्लेषण
Break-Even Analysis ३९५
आयकरको प्रभाव
Effect of Income Tax ३९८
तहगत (चल) स्थिर लागत र लागत–परिमाण–मुनाफा विश्लेषण
Step/Moving fixed cost and CVP Analysis ४०२
बहुबस्तु विक्रि अन्तर्गत समविन्दु विश्लेषण
Break Even Analysis Under Multiple Products ४०३
परिवर्तित अवस्थामा लागत–परिमाण–मुनाफा विश्लेषण/संवेदनशिलताको विश्लेषण
CVP Analysis under Changing Situation/Sensitivity Analysis ४०८
विक्री मुल्यको निर्धारण
Determination of Selling Price ४०९
नगद समविन्दु
Cash Break-Even Point ४१५
❑ *List of Formula* ४३०
❑ *Theoretical Questions* ४३१
❑ *Practical Exercises* ४३२

अध्याय १३ प्रमाणिक लागत लेखा

STANDARD COSTING

प्रमाणिक लागत लेखा
Meaning of Standard Costing ४४२
प्रमाणिक लागत र अनुमानित लागतबीच भिन्नता
Distinction between Standard Cost and Estimated Cost ४४४
प्रमाणिक लागत लेखा र बजेट सम्बन्धी नियन्त्रण
Standard Costing and Budgetary Control ४४४
प्रमाणिक लागत लेखा लागु गर्न आवश्यक पूर्वाधारहरू
Preliminaries to Establish the Standard Costing System ४४५
प्रमाणिक लागत लेखाका फाइदाहरू
Advantages of Standard Costing ४४६
प्रमाणिक लागत लेखाका सीमाहरू
Limitations of Standard Costing ४४६
विभिन्न विश्लेषण
Variance analysis ४४७
अप्रत्यक्ष लागत
Overhead Cost ४७६
अनुमानित लागतमा आधारित विभिन्नता समायोजन विवरण
Disposal of Variances and Preparation of Income Statement based on Standard Cost ४८३
❑ *List of Formula* ४८६

❑ *Theoretical Questions* ४९०
❑ *Practical Exercises* ४९१

अध्याय १४ **परिवर्तनशील लागत**
FLEXIBLE BUDGETING

बजेटको अवधारणा
Concept of Budget ५००
परिवर्तनशील बजेटको महत्व
Importance of Flexible Budget ५०२
अप्रत्यक्ष लागत नियन्त्रणको लागि परिवर्तनशील बजेट
Flexible Budgeting for Overhead Control ५०३
परिवर्तनशील बजेटको तयारी
Preparation of Flexible Budget ५०३
❑ *Theoretical Questions* ५१७
❑ *Practical Questions* ५१८

अध्याय १५ **योजनाको लागि बजेट**
BUDGETING FOR PLANNING

बजेटको अर्थ तथा अवधारणा
Meaning and Concept of Budget ५२३
बजेटका फाइदाहरू
Advantages of Budgeting ५२४
बजेटका सीमाहरू
Limitations of Budgeting ५२४
बजेटका उद्देश्यहरू
Objectives of Budget ५२५
बजेटका प्रकारहरू
Types of Budget ५२५
विक्री बजेट
Sales Budget ५२६
उत्पादन बजेट
Production Budget ५३२
कच्चा पदार्थ खपत तथा खरिद बजेट
Material Consumption and Purchase Budget ५३४
कच्चा पदार्थको खपत बजेट
Material Consumption Budget ५३४
कच्चा पदार्थ खरिद बजेट
Material Purchases Budget ५३५
प्रत्यक्ष श्रम लागत बजेट
Direct Labour Cost Budget ५३९
उत्पादन उपरिव्यय बजेट
Manufacturing Overhead Budget ५४२
उत्पादित वस्तुको लागत बजेट
Cost of Goods Manufactured Budget ५४५

विक्री वितरण बजेट
Selling & Distribution Expenses Budget ५४६
प्रशासनिक खर्च बजेट
Administrative Expenses Budget ५४७
विक्री गरिएका वस्तुको लागत बजेट
Cost of Goods Sold Budget ५४८
❑ *Theoretical Questions* ५५९
❑ *Practical Exercises* ५५९

अध्याय १६ **लागत कटौती**
COST REDUCTION

लागत कटौती र नियन्त्रणको अर्थ
Meaning of Cost Reduction and Cost Control ५६९
लागत नियन्त्रण र लागत कटौतीमा भिन्नता
Differences between cost control and cost reduction ५६९
लागत कटौती गर्ने तरिकाहरु
Techniques of Cost Reduction ५७१
उपयोगिता वा निर्माण वा विश्लेषण
Value Engineering (Value Analysis) ५७३
लागत कटौति गर्ने चरणहरु
Steps of Cost Reduction ५७५
उपायोगिता निर्माण
Value Engineering ५७६
उपयोगिता विश्लेषणको अवधारणा
The Concept of Value Analysis ५७८
❑ *Theoretical Questions* ५७९
❑ *Practical Question* ५७९

References ५८१